

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

[૨૦૧૭] ૧૪ એસ.સી.આર. ૪૪૬

મહારાષ્ટ્ર ફોરેસ્ટ ગાર્ડ્સ એન્ડ ફોરેસ્ટર્સ યુનિયન

વિરુદ્ધ

મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય

(સિવિલ અપીલ નં. ૧૭૯૭૪/૨૦૧૭)

૦૩/૧૧/૨૦૧૭

[કુરિયન જોસેફ અને આર. ભાનુમતી, જેજે.]

ફોરેસ્ટર, ફોરેસ્ટ ગાર્ડ, રેન્જર-સર્વેયર, સર્વેયર, હેડ ક્લાર્ક, એકાઉન્ટન્ટ અને ક્લાર્ક-કમ-ટાઈપિસ્ટ (ભરતી) નિયમો, ૧૯૮૭ - નિયમ ૭ - ભારતની

બંધારણની કલમ ૧૪ અને ૧૬ ની કસોટી પર બંધારણીયતા – નિયમો મુજબ ફોરેસ્ટ ગાર્ડની જગ્યા પર નિમણૂક માટે શૈક્ષણિક લાયકાત ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળા પ્રમાણપત્ર છે – તે ફોરેસ્ટરની જગ્યા પર બઢતી માટેની ફીડર કેટેગરી છે – ૨૦૧૩ માં ભરતી નિયમોમાં દાખલ કરવામાં આવેલા સુધારા દ્વારા, ફોરેસ્ટર્સની કેટેગરીમાં ૭૫% જગ્યાઓ સિનિયોરિટી-કમ-ફિટનેસ [નિયમ ૭(૧)(એ)] ના આધારે ભરવાની રહેશે અને બાકીની ૨૫% મર્યાદિત વિભાગીય સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષા (એલડીસીઈ) [નિયમ ૭(૧)(બી)] ના આધારે ભરવાની રહેશે – નિયમ ૭(૨) મુજબ, એલડીસીઈ માં ભાગ લેવા માટે બે શરતો સૂચવવામાં આવી છે (૧) ઉમેદવારે ફોરેસ્ટ ગાર્ડ તરીકે ૫ વર્ષની સેવા પૂર્ણ કરેલી હોવી જોઈએ અને (૨) ઉમેદવાર સ્નાતક હોવો જોઈએ – શું એલડીસીઈ માં ભાગ લેવા માટે શૈક્ષણિક લાયકાતના આધારે રજૂ કરાયેલ પ્રતિબંધ કલમ ૧૪ અને ૧૬ નું ઉલ્લંઘન કરે છે – ઠરાવ્યું: એલડીસીઈ એ સિનિયોરિટીને ધ્યાનમાં લીધા વિના પરંતુ લઘુત્તમ પાંચ વર્ષની સેવાને આધિન રહીને ફોરેસ્ટ ગાર્ડના સમગ્ર જૂથમાંથી બઢતી માટેની પસંદગી માટે છે – તે પરિસ્થિતિમાં, સ્નાતકો માટે કોઈ ક્વોટા અનામત રાખ્યા વિના એલડીસીઈ માં ભાગ લેવા માટે સ્નાતકની વધારાની મર્યાદા દાખલ કરવી એ ભેદભાવપૂર્ણ અને ભારતના બંધારણની કલમ ૧૪ અને ૧૬ નું ઉલ્લંઘન કરનાર હશે કારણ કે તે વર્ગની અંદર એક વર્ગ બનાવે છે – તે સમાનતા અને સમાન તકની બાંધધરીઓનું ઉલ્લંઘન કરે છે – ફોરેસ્ટ ગાર્ડ્સ, શૈક્ષણિક લાયકાતને ધ્યાનમાં લીધા વિના, એલડીસીઈ માં ભાગ લેવાના હેતુ

માટે એક વર્ગ બનાવે છે – એલડીસીઈ માં ભાગ લેવા માટે સ્નાતકો અને બિન-સ્નાતકો વચ્ચેનું આગળનું વર્ગીકરણ ગેરવાજબી છે – આ સમાન લોકો સાથે અસમાન વર્તન કરવાનો કિસ્સો છે – નિયમ ૭(૨) જે હદ સુધી સ્નાતક હોવાની જરૂરિયાત લાદે છે તે હદ સુધી ગેરબંધારણીય છે – ભારતનું બંધારણ – કલમ ૧૪ અને ૧૬ – સર્વિસ લો – બઢતી – શૈક્ષણિક લાયકાતના આધારે પ્રતિબંધ.

અપીલ મંજૂર કરતા, કોર્ટે ઠરાવ્યું:

૧. ફોરેસ્ટરની જગ્યા પર બઢતી માટે સ્નાતક ફોરેસ્ટ ગાર્ડ માટે કોઈ ક્વોટા અનામત નથી. પંચોતેર ટકા જગ્યાઓ સિનિયોરિટીના આધારે નિયમિત બઢતી ચેનલ દ્વારા ભરવાની છે અને પચીસ ટકા જગ્યાઓ "વધારાના મુખ્ય મુખ્ય વન સંરક્ષક (વહીવટ ગૌણ કેડર), મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, નાગપુર દ્વારા તૈયાર કરાયેલ સામાન્ય મેરિટ લિસ્ટના આધારે, 'મર્યાદિત વિભાગીય સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષા' ના પરિણામના આધારે, ફોરેસ્ટ ગાર્ડની જગ્યા ધરાવતી વ્યક્તિઓમાંથી યોગ્ય વ્યક્તિઓની પસંદગી દ્વારા..." ભરવાની છે. [પેરા ૧૬][૪૫૪-એફ-૭]

૨. પડકાર એ એલડીસીઈ માં બેસવા માટેની પાત્રતા પર મૂકવામાં આવેલા આગળના કઠોર નિયમ પર છે. એલડીસીઈ નો સમગ્ર હેતુ ફોરેસ્ટ ગાર્ડને

મેરિટના આધારે ઝડપી બઢતી મેળવવા માટે પ્રોત્સાહિત અને સુવિધા આપવાનો છે. કારણ કે ત્રણ-ચતુર્થાંશ જગ્યાઓ માટે બઢતી માટે સિનિયોરિટી એ માપદંડ છે, એક-ચતુર્થાંશને સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષામાં સ્પર્ધા કરવાની તક આપવામાં આવે છે. એ પણ નોંધવું જોઈએ કે ઉચ્ચ શૈક્ષણિક લાયકાતના આધારે કોઈ ક્વોટા સૂચવવામાં આવ્યો નથી. જો પ્રથમ સ્થાને એવું વર્ગીકરણ હોત કે જેમાં ૭૫ ટકા જગ્યાઓ સિનિયોરિટીના આધારે ભરવાની હોય અને ૨૫ ટકા સ્નાતકો માટે અનામત હોય અને ફરીથી સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષામાં આંતરિક મેરિટને આધિન હોય, તો પરિસ્થિતિ અલગ હોત. વર્તમાન કેસમાં તેવી સ્થિતિ નથી. એલડીસીઈ એ સિનિયોરિટીને ધ્યાનમાં લીધા વિના પરંતુ લઘુત્તમ પાંચ વર્ષની સેવાને આધિન રહીને ફોરેસ્ટ ગાર્ડના સમગ્ર જૂથમાંથી બઢતી માટેની પસંદગી માટે છે. તે પરિસ્થિતિમાં, સ્નાતકો માટે કોઈ ક્વોટા અનામત રાખ્યા વિના એલડીસીઈ માં ભાગ લેવા માટે સ્નાતકની વધારાની મર્યાદા દાખલ કરવી એ ભેદભાવપૂર્ણ અને ભારતના બંધારણની કલમ ૧૪ અને ૧૬ નું ઉલ્લંઘન કરનાર હશે કારણ કે તે વર્ગની અંદર એક વર્ગ બનાવે છે. ૨૫ ટકાની યોગ્યતાનું પૂર્વ-નિર્ધારણ પેટા-વર્ગીકરણ દ્વારા કરી શકાય નહીં. તે સમાનતા અને સમાન તકની બાંચધરીઓનું ઉલ્લંઘન કરે છે. ફોરેસ્ટ ગાર્ડ્સ, શૈક્ષણિક લાયકાતને ધ્યાનમાં લીધા વિના, એલડીસીઈ માં ભાગ લેવાના હેતુ માટે એક વર્ગ બનાવે છે, ત્યારે એલડીસીઈ માં ભાગ લેવા માટે સ્નાતકો અને બિન-સ્નાતકો વચ્ચેનું આગળનું વર્ગીકરણ ગેરવાજબી છે. આ સમાન લોકો સાથે અસમાન વર્તન કરવાનો કિસ્સો છે. [પેરા

૧૭][૪૫૪-એચ; ૪૫૫-એ-ડી]

૩. ભરતી નિયમોના નિયમ ૭(૨) જે હદ સુધી સ્નાતક હોવાની જરૂરિયાત લાદે છે તે હદ સુધી ગેરબંધારણીય જાહેર કરવામાં આવે છે. જોકે આ ચુકાદો પહેલેથી કરવામાં આવેલી બઢતીઓને અસર કરશે નહીં. પરંતુ આગળની બઢતીઓ માટે, તમામ પાત્ર ફોરેસ્ટ ગાર્ડ્સને તક આપીને નવેસરથી એલડીસીઈ યોજવામાં આવશે. [પેરા ૧૮][૪૫૫-ઈ]

રોશન લાલ ટંડન વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા [૧૯૬૮] ૧એસસીઆર ૧૮૫; સ્ટેટ ઓફ મૈસુર અને અન્ય વિરુદ્ધ પી. નરસિંહ રાવ [૧૯૬૮] ૧એસસીઆર ૪૦૭; સ્ટેટ ઓફ જમ્મુ એન્ડ કાશ્મીર વિરુદ્ધ શ્રી ત્રિલોકી નાથ ખોસા અને અન્ય (૧૯૭૪) ૧ એસસીસી ૧૯: [૧૯૭૪] ૧એસસીઆર ૭૭૧; ટી.આર. કોઠંડારામન અને અન્ય વિરુદ્ધ તમિલનાડુ વોટર સપ્લાય એન્ડ ડ્રેનેજ બોર્ડ અને અન્ય (૧૯૯૪) ૬ એસસીસી ૨૮૨: [૧૯૯૪] ૩ સપ્લી.એસસીઆર ૫૧૩ નો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે.

કેસ લો સંદર્ભ

(૧૯૬૮) ૧ એસ.સી.આર. ૧૮૫ પેરા ૮ માં સંદર્ભિત
[૧૯૬૮] ૧ એસ.સી.આર. ૪૦૭ પેરા ૯ માં સંદર્ભિત
(૧૯૭૪) ૧ એસ.સી.આર. ૭૭૧ પેરા ૧૦ માં સંદર્ભિત

[૧૯૯૪) ૩ સપ્લી. એસ.સી.આર. ૫૧૩ પેરા ૧૩ માં સંદર્ભિત

સિવિલ અપીલીય અધિકારક્ષેત્ર: ૨૦૧૭ ની સિવિલ અપીલ નં. ૧૭૯૭૪.

નાગપુર ખાતેની બોમ્બે હાઈકોર્ટના ૨૦૧૬ ના રિટ પિટિશન નં. ૨૪૬૪ માં તારીખ ૦૧/૦૭/૨૦૧૬ ના ચુકાદા અને આદેશ પરથી.

અપીલકર્તા માટે એડવોકેટ્સ સત્યજીત એ. દેસાઈ અને સુશ્રી અનંદા એસ. દેસાઈ.

રેસ્પોન્ડન્ટ્સ માટે સીનિયર એડવોકેટ શેખર નફાડે, એડવોકેટ્સ નિશાંત રામકાંતરાવ કાતનેશ્વરકર, કે. પરમેશ્વર, શિવાજી એમ. જાધવ, અભય સામ્બરે, અમિત બી. (મેસર્સ એસ. એમ. જાધવ એન્ડ કંપની માટે), સોમિરન શર્મા અને સંદીપ ડેરે.

કોર્ટનો ચુકાદો કુરિયન, જે. દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો.

૧. લીવ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

૨. આ કેસમાં વિચારણા માટે ઉદ્ભવતો ટૂંકો પણ જટિલ પ્રશ્ન એ છે કે શું મર્યાદિત વિભાગીય સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષા (ત્યારબાદ "એલડીસીઈ" તરીકે ઓળખાય છે) માં ભાગ લેવા માટે શૈક્ષણિક લાયકાતના આધારે રજૂ કરવામાં આવેલ પ્રતિબંધ ભારતની બંધારણની કલમ ૧૪ અને ૧૬ નું ઉલ્લંઘન કરે છે.

૩. કેસની નિર્વિવાદ હકીકતો: ફોરેસ્ટર, ફોરેસ્ટ ગાર્ડ, રેન્જર-સર્વેયર, સર્વેયર, હેડ ક્લાર્ક, એકાઉન્ટન્ટ અને ક્લાર્ક-કમ-ટાઈપિસ્ટ (ભરતી) નિયમો, ૧૯૮૭ (ત્યારબાદ "ભરતી નિયમો" તરીકે ઓળખાય છે) માં ફોરેસ્ટ ગાર્ડની જગ્યા પર નિમણૂક માટેની શૈક્ષણિક લાયકાત ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળા પ્રમાણપત્ર (ત્યારબાદ "HSSC" તરીકે ઓળખાય છે) છે. તે ફોરેસ્ટરની જગ્યા પર બઢતી માટેની ફીડર કેટેગરી છે. ૨૦૧૩ માં સુધાર્યા મુજબ ભરતી નિયમોનો સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ વંચાય છે:

"નિયમ-૭. (૧) વન વિભાગમાં ફોરેસ્ટરની જગ્યા પર નિમણૂક કાં તો:-

(એ) સર્કલ ગ્રેડેશન લિસ્ટ મુજબ સિનિયોરિટીના આધારે અને ફિટનેસને આધિન રહીને, તે જગ્યા પર ત્રણ વર્ષથી ઓછી ન હોય તેવી નિયમિત સેવા ધરાવતી ફોરેસ્ટ ગાર્ડની જગ્યા ધરાવતી

વ્યક્તિઓમાંથી યોગ્ય વ્યક્તિની બઢતી ઢ્ઢારા કરવામાં આવશે;
અથવા

(બી) ચીફ કન્ઝર્વેટર ઓફ ફોરેસ્ટ્સ (એજ્યુકેશન એન્ડ ટ્રેનિંગ),
પુણે ઢ્ઢારા સરકાર ઢ્ઢારા સમયાંતરે મર્યાદિત વિભાગીય સ્પર્ધાત્મક
પરીક્ષા માટે બનાવવામાં આવેલા નિયમોના આધારે લેવામાં
આવતી "મર્યાદિત વિભાગીય સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષા" ના પરિણામના
આધારે, એડિશનલ પ્રિન્સિપલ ચીફ કન્ઝર્વેટર ઓફ ફોરેસ્ટ્સ
(એડમિનિસ્ટ્રેશન સબઓર્ડિનેટ કેડર), મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, નાગપુર
ઢ્ઢારા તૈયાર કરવામાં આવેલી સામાન્ય મેરિટ યાદીના આધારે
ફોરેસ્ટ ગાર્ડની જગ્યા ધરાવતી વ્યક્તિઓમાંથી યોગ્ય વ્યક્તિની
પસંદગી ઢ્ઢારા કરવામાં આવશે.

(ર) પરીક્ષામાં બેસવા માટે ઉમેદવારોએ,

(એ) વન વિભાગમાં ફોરેસ્ટ ગાર્ડ તરીકે પાંચ વર્ષની નિયમિત
સેવા પૂર્ણ કરી હોવી જોઈએ;

(બી) વૈધાનિક યુનિવર્સિટીની ડિગ્રી અથવા સરકાર ઢ્ઢારા તેની
સમકક્ષ જાહેર કરાયેલ અન્ય કોઈ લાયકાત ધરાવતા હોવા
જોઈએ;" (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

જ. ભરતી નિયમોમાં દાખલ કરવામાં આવેલા સુધારા દ્વારા, ફોરેસ્ટરની કેટેગરીમાં ૭૫ ટકા જગ્યાઓ સિનિયોરિટી-કમ-ફિટનેસ (નિયમ ૭(૧)(એ)) ના આધારે ભરવાની છે. બાકીની ૨૫ ટકા જગ્યાઓ એલડીસીઈ (નિયમ ૭(૧)(બી)) ના આધારે ભરવાની છે.

૫.સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષામાં ભાગ લેવા માટે બે મુખ્ય શરતો સૂચવવામાં આવી છે (૧) ઉમેદવારે ફોરેસ્ટ ગાર્ડ તરીકે લઘુત્તમ પાંચ વર્ષની સેવા પૂર્ણ કરેલી હોવી જોઈએ અને (૨) ઉમેદવાર સ્નાતક હોવો જોઈએ. અપીલકર્તાની એવી દલીલ છે કે જ્યાં સુધી પ્રથમ શરતનો સબંધ છે ત્યાં સુધી, સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાના આધારે પણ ફોરેસ્ટ ગાર્ડને ફોરેસ્ટર તરીકે બઢતી આપવા માટે લઘુત્તમ અનુભવની પાત્રતા સૂચવવી તે વિભાગની સત્તામાં છે કારણ કે ફોરેસ્ટરની જગ્યા માટે સેવામાં અનુભવ અને ક્ષેત્રમાં એક્સપોઝરની જરૂર હોય છે. જોકે, એલડીસીઈ માં ભાગ લેવા માટે શૈક્ષણિક લાયકાતના આધારે વધુ પ્રતિબંધ દાખલ કરવો તે ભેદભાવપૂર્ણ છે.

૬. રાજ્ય તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી શેખર નફાડેની દલીલ એવી છે કે સુધારા પાછળનો સમગ્ર હેતુ ફોરેસ્ટરની પોસ્ટમાં યુવાન લોહી લાવવાનો હતો જ્યાં તેઓએ શારીરિક રીતે પડકારરૂપ જવાબદારીઓ પણ નિભાવવાની હોય છે, અને તેથી જ સ્નાતકોને પ્રાધાન્ય આપવા માંગવામાં

આવ્યું છે. ઉદ્દેશ્ય પ્રશંસનીય હોઈ શકે છે પરંતુ ઉદ્દેશ્ય પાછળની નીતિનો અમલ કાયદા મુજબ જ થઈ શકે છે. જો યુવાન સ્નાતકો અન્યથા બૌદ્ધિક રીતે તેજસ્વી અને શૈક્ષણિક રીતે કુશળ હોય, તો તેઓ સ્પર્ધાત્મક એલડીસીઈ માં વધુ પ્રતિભાશાળી સાબિત થશે. હાલના નિયમો મુજબ, સિનિયોરિટી લિસ્ટમાં જે યુવાનો બિન-સ્નાતક છે પરંતુ જેમણે સેવામાં જરૂરી વર્ષો પૂર્ણ કર્યા છે અને છતાં જેઓ અન્યથા સજાગ, કાર્યક્ષમ અને કુશળ છે તેમને તક આપવી જોઈએ. તેનો ઈનકાર ચોક્કસપણે બંધારણની કલમ ૧૪ અને ૧૬ નું ઉલ્લંઘન કરશે.

૭. અમને ડર છે કે વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ દ્વારા આ કોર્ટના બંધારણીય બેંચના જે ચુકાદાઓનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે તે કોઈ કામના નથી. તે સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત સાથે કોઈ વિવાદ નથી કે જો સંજોગો મુજબ જરૂરી હોય તો શૈક્ષણિક લાયકાતના આધારે વર્ગીકરણ થઈ શકે છે. પરંતુ વર્તમાન કેસમાં તે કરવામાં આવ્યું નથી. શૈક્ષણિક લાયકાતના આધારે, એલડીસીઈ માં ભાગ લેવાનું માત્ર સ્નાતકો સુધી મર્યાદિત રાખીને સમાનતાની બાંધધરીનું ઉલ્લંઘન કરી વર્ગની અંદર એક વર્ગ બનાવવામાં આવ્યો છે.

૮. આ કોર્ટનો રોશન લાલ ટંડન વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયાનો^૧ બંધારણીય બેંચનો ચુકાદો એવો કેસ છે કે જેમાં સીધી ભરતી એટલે કે એપ્રેન્ટિસ ટ્રેન

૧ (૧૯૬૮) ૧ એસ.સી.આર. ૧૮૫

એક્ઝામિનર અને બઢતી મેળવનારાઓ એટલે કે કુશળ કારીગરોને ગ્રેડ-‘ડી’ તરીકે એક જૂથમાં સંકલિત કરવામાં આવ્યા હતા. ત્યારબાદ, ગ્રેડ-‘સી’ માં ૮૦ ટકા ખાલી જગ્યાઓ એપ્રેન્ટિસ ટ્રેન એક્ઝામિનરોના વર્ગમાંથી અને બાકીની ૨૦ ટકા પસંદગીના આધારે ટ્રેન એક્ઝામિનરોમાંથી ભરવાની હતી. તે એવા આધારે ખરાબ ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે "એકવાર સીધી ભરતી કરાયેલ અને બઢતી મેળવનારાઓને એક કેડરમાં સમાવી લેવામાં આવે, પછી તેઓ એક વર્ગ બનાવે છે અને ઉચ્ચ ગ્રેડ-‘સી’ માં વધુ બઢતીના હેતુ માટે તેમની વચ્ચે ભેદભાવ કરી શકાય નહીં".

૯. સ્ટેટ ઓફ મૈસુર અને અન્ય વિરુદ્ધ પી. નરસિંહ રાવમાં^૨, તે જ બંધારણીય બેંચે બિન-મેટ્રિક્યુલેટ ટ્રેસર્સ કરતા ઉચ્ચ લાયકાત એસ.એસ.એલ.સી. ને ઉચ્ચ પગાર ધોરણ નક્કી કરવા માટે સુસંગત વિચારણા ગણાવી હતી. ઉચ્ચ લાયકાતના આધારે તે વર્ગીકરણને માન્ય રાખવામાં આવ્યું હતું.

૧૦. સ્ટેટ ઓફ જમ્મુ અને કાશ્મીર વિરુદ્ધ શ્રી ત્રિલોકી નાથ ખોસા અને અન્ય^૩ એ ૧૯૭૩નો પછીનો બંધારણીય બેંચનો નિર્ણય છે જેમાં રોશન લાલ (ઉપર મુજબ) અને નરસિંહ રાવ (ઉપર મુજબ) ની ચર્ચા કરવામાં આવી છે. ત્રિલોકી

૨ (૧૯૬૮) ૧ એસ.સી.આર. ૪૦૭

૩ (૧૯૭૪) ૧ એસ.સી.સી. ૧૯

નાથ ખોસા (ઉપર મુજબ) માં પૂછવામાં આવેલો પ્રશ્ન નીચે મુજબ છે - "જો વિવિધ સ્ત્રોતોમાંથી લેવામાં આવેલી વ્યક્તિઓને એક વર્ગમાં સંકલિત કરવામાં આવે, તો શું તેઓની શૈક્ષણિક લાયકાતના આધારે બઢતીના હેતુઓ માટે વર્ગીકરણ કરી શકાય?". તેનો જવાબ હકારાત્મક આપવામાં આવ્યો હતો. આ એવો કેસ હતો જ્યાં આસિસ્ટન્ટ એન્જિનિયરોની સંકલિત કેડરમાંથી એકિઝક્યુટિવ એન્જિનિયરોમાં બઢતી એન્જિનિયરિંગમાં બેચલર ડિગ્રી અથવા સાત વર્ષની સેવા સાથે સમકક્ષ લાયકાત ધરાવતી વ્યક્તિઓ સુધી મર્યાદિત હતી. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે:

"૩૧. વર્ગીકરણ, જો કે, તે ખતરાથી ભરેલું છે કે તે કૃત્રિમ અસમાનતા પેદા કરી શકે છે અને તેથી, વર્ગીકરણ કરવાનો અધિકાર મહત્વના નિયંત્રણો સાથે જોડાયેલો છે; નહીંતર, સમાનતાની ખાતરી વર્ગના કાયદાઓમાં ડૂબી જશે જે જુદી જુદી અને વિશિષ્ટ સિદ્ધિઓ દ્વારા વર્ગીકૃત થયેલ સુસ્પષ્ટ વર્ગો પર શાસન કરવા માટેના કાયદા તરીકે દેખાતા હોય. તેથી, વર્ગીકરણ ખરેખર ગંભીર તફાવતો પર આધારિત હોવું જોઈએ જે સાથે જૂથબદ્ધ થયેલી વ્યક્તિઓને જૂથમાંથી બહાર રહી ગયેલા લોકોથી અલગ પાડે છે અને આવા ભેદભાવ ધરાવતા લક્ષણો પ્રાપ્ત કરવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે ન્યાયી અને તર્કસંગત સંબંધ ધરાવતા હોવા જોઈએ."

૫૦. તેથી અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે જોકે સીધી રીતે નિમણૂક પામેલા અને બઢતી દ્વારા નિમણૂક પામેલા લોકોને આસિસ્ટન્ટ એન્જિનિયરોના સામાન્ય વર્ગમાં સંકલિત કરવામાં આવ્યા હતા, તેઓને એક્ઝિક્યુટિવ એન્જિનિયરોની કેડરમાં બઢતીના હેતુઓ માટે શૈક્ષણિક લાયકાતના આધારે વર્ગીકૃત કરી શકાય છે. સ્નાતકો જ આવી બઢતી માટે પાત્ર રહેશે અને ડિપ્લોમા ધારકોને બાકાત રાખવાની જોગવાઈ કરતો નિયમ બંધારણની કલમ ૧૪ અને ૧૬નું ઉલ્લંઘન કરતો નથી અને તેને માન્ય રાખવો જોઈએ."

૧૧. વર્તમાન કેસની જેમ ત્યાં કોઈ પેટા-વર્ગીકરણ પણ નહોતું. નિયમને માન્ય રાખ્યા પછી, પેરા-૫૧ માં આગળ નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું:

"૫૧. પરંતુ અમે આશા રાખીએ છીએ કે આ ચુકાદાને અત્યંત ઝીણવટભર્યા અને સૂક્ષ્મ વર્ગીકરણ કરવા માટેના અધિકારપત્ર તરીકે અર્થઘટન કરવામાં આવશે નહીં. શ્રેષ્ઠતા એ તમામ સારી સરકારોનું લક્ષ્ય છે અથવા હોવું જોઈએ અને શ્રેષ્ઠતા અને સમાનતા મૈત્રીપૂર્ણ સાથીઓ નથી. તેથી જાહેર સેવાઓની જરૂરિયાતો અને જાહેર સેવકોની આકાંક્ષાઓ વચ્ચે તાલમેલ બેસાડવા માટે વ્યવહારુ અભિગમ અપનાવવો પડશે. પરંતુ ચાલો આપણે

અગોચર વિસ્તરણો દ્વારા વર્ગીકરણનો એવો સિદ્ધાંત વિકસિત ન કરીએ જે સમાનતાની કિંમતી ખાતરીને નષ્ટ કરે, કદાચ ડુબાડી દે. આદર્શ સમાજની વિશિષ્ટ ભાવના સમાનતા છે અને તેથી આપણે આશ્ચર્યમાં પૂછવા માટે ન રહી જવું જોઈએ કે: આખરે સમાનતા અને સમાન તકની કાર્યકારી બાકી શું છે?"

૧૨. પેરા-૫૭ અને ૫૮ માં કૃષ્ણ અચ્ચર, જે. ના સહમત શબ્દો પણ સુસંગત છે:

"૫૭. સૂક્ષ્મ તફાવતો પર આધારિત લઘુ-વર્ગીકરણો આપણી સમાનતાવાદી શ્રદ્ધા માટે ખોટા છે અને માત્ર સંબંધિત ધ્યેયોને પ્રોત્સાહન આપતા નોંધપાત્ર અને સીધા વર્ગીકરણો જ બંધારણીય માન્યતા ધરાવી શકે છે. વર્ગીકરણનો અતિરેક કરવો એ સમાનતાનો નાશ કરવા સમાન છે. જો આ કિસ્સામાં સરકારે એવું નિર્ધારિત કર્યું હોત કે માત્ર તે જ ડિગ્રી ધારકો જેમણે ૭૦ ટકાથી વધુ ગુણ મેળવ્યા હોય તેઓ ચીફ એજિનિયર બની શકે અને માત્ર ૬૦ ટકા મેળવનારા જ સુપરિન્ટેન્ડિંગ એજિનિયર બનવા પાત્ર હોય અથવા વિદેશી ડિગ્રીઓને પ્રાધાન્ય આપવામાં આવશે, તો અમે ખચકાટ વિના તેને રદ બાતલ ઠેરવ્યો હોત.

૫૮. વર્ગીકરણની ભૂમિકા લાંબા ગાળે ઘટી શકે છે, અને અગ્રણી ચુકાદાના નિષ્કર્ષના વિચારમાં ગર્ભિત વ્યાપક સમાનતા પરનો ઝીણવટભર્યો ભાર ટકી રહેશે. આ કેસનો નિર્ણય એવો સંકેત આપતો નથી અને આપવો જોઈએ નહીં કે લાયકાતો પર અયોગ્ય ભાર મૂકીને વહીવટીતંત્ર સમાનતાવાદના વ્યાપક ઉદ્દેશ્યમાં કાપ મૂકી શકે અથવા સામાજિક ન્યાયની સ્થાપના અને લડાયક શ્રદ્ધાને ચુનંદા વર્ગના બૌદ્ધિક વર્ચસ્વના દુશ્મન છાવણીમાં લઈ જઈ શકે. કોર્ટે, આત્યંતિક કેસોમાં, સજાગ પ્રહરી બનવું પડે છે."

જોઈ શકાય છે કે આ એક એવો કેસ છે જ્યાં એકિઝક્યુટિવ એન્જિનિયર અને તેથી ઉપરના હોદ્દા પર બઢતી સંપૂર્ણપણે સ્નાતકોને સોંપવામાં આવી હતી, જે શૈક્ષણિક લાયકાત પર આધારિત વર્ગીકરણ હતું. વર્તમાન કેસમાં સ્નાતકો માટે આવું કોઈ અનામત અથવા ક્વોટા પણ અનામત રાખવામાં આવ્યો નથી.

૧૩. ટી.આર. કોઠંડારામન અને અન્ય વિરુદ્ધ તમિલનાડુ વોટર સપ્લાય એન્ડ ટ્રેનેજ બોર્ડ અને અન્યમાં⁴ વર્ગીકરણ પરના તમામ અગાઉના ચુકાદાઓની ચર્ચા

4 (૧૯૯૪) ૬ એસ.સી.સી. ૨૮૨

કરવામાં આવી હતી અને પેરા-૧૩ માં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું:

"૧૩. શૈક્ષણિક લાયકાતના આધારે ઉચ્ચ હોદ્દા પર બઢતીમાં ક્વોટા નિર્ધારિત કરવાના પ્રશ્ન પર આ કોર્ટના મહત્વના નિર્ણયોનું ઉપરોક્ત વિહંગાવલોકન સ્પષ્ટ કરે છે કે આવી લાયકાત ચોક્કસ કિસ્સાઓમાં વર્ગીકરણનો માન્ય આધાર બની શકે છે; અને વર્ગીકરણ માત્ર પાત્રતાના માપદંડ સાથે સંબંધિત હોવું જરૂરી નથી, પરંતુ બઢતીના નિયંત્રણો સાથે પણ સંબંધિત હોઈ શકે છે. વધુમાં, જો કોઈ કેસમાં વર્ગીકરણ સૈદ્ધાંતિક રીતે કોર્ટને સ્વીકાર્ય ન હોય તો પણ, તે ચુકાદો આપતા પહેલા તેની ઐતિહાસિક પૃષ્ઠભૂમિને ધ્યાનમાં રાખશે. તે દેખીતું છે કે વર્ગીકરણની માન્યતાનો નિર્ણય કરતી વખતે, કોર્ટે સેવામાં કાર્યક્ષમતા જાળવવાની જરૂરિયાત વિશે પણ સજાગ રહેવું પડશે અને ઉચ્ચ હોદ્દા પર ફરજો બજાવવા માટે જરૂરી લાયકાત આવશ્યક છે કે કેમ તે અંગે પણ સજાગ રહેવું પડશે."

૧૪. તેમ ઠરાવ્યા પછી, પેરા-૧૬ માં કાનૂની સ્થિતિનો સારાંશ આપવામાં આવ્યો હતો, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:

"૧૬. ઉપર જે કહેવામાં આવ્યું છે તે પરથી, જાહેર સેવામાં બઢતી સંબંધિત વર્ગીકરણના આધાર તરીકે શૈક્ષણિક લાયકાત અંગે નીચેની કાનૂની દરખાસ્તો ઉભરી આવે છે:

(૧) ઉચ્ચ શૈક્ષણિક લાયકાત એ વર્ગીકરણનો સ્વીકાર્ય આધાર છે, જેની સ્વીકાર્યતા દરેક કેસની હકીકતો અને સંજોગો પર આધારિત રહેશે.

(૨) ઉચ્ચ શૈક્ષણિક લાયકાત માત્ર બઢતી રોકવા માટે જ નહીં, પરંતુ બઢતીના વ્યાપને મર્યાદિત કરવા માટે પણ આધાર બની શકે છે.

(૩) મુકવામાં આવેલ નિયંત્રણ જોકે બઢતીની તકોને ગંભીર રીતે જોખમમાં મૂકે તે હદ સુધી ન હોઈ શકે. આ નક્કી કરવા માટે, નિયંત્રણની મર્યાદા વ્યાજબી છે કે કેમ તે ચકાસવા માટે પણ જોવી પડશે. આના કારણો પછીથી સૂચવવામાં આવી રહ્યા છે."

૧૫. તે એવો કેસ હતો જ્યાં સીધી ભરતી કરાયેલ અને બઢતી મેળવનારાઓ – જેમાં અગાઉના ડિગ્રી ધારકો અને પછીના ડિપ્લોમા ધારકો હતા – તેમના માટે ૩:૨ નો રેશિયો નક્કી કરતા નિયમની માન્યતાને ભારતના બંધારણની કલમ

૧૪ અને ૧૬ ના ઉલ્લંઘન તરીકે પડકારવામાં આવી હતી. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે હોદ્દા સાથે સંકળાયેલા કાર્યો અને ફરજોના સ્વરૂપને ધ્યાનમાં લેતા ઉચ્ચ પ્રમોશનલ પોસ્ટ ધારણ કરવા માટે ઉચ્ચ શૈક્ષણિક લાયકાત સુસંગત છે. વધુમાં, આ કોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે ડિપ્લોમા ધારકો માટે ઓછો ક્વોટા નક્કી કરવાથી એવી કોઈ ખામી સર્જાતી નથી કે જે ડિપ્લોમા ધારકને હોદ્દો ધારણ કરવા માટે સંપૂર્ણપણે અયોગ્ય બનાવે અને તેથી રેશિયો "એવો અન્યાયી ન હતો કે જે સમાનતાની ખાતરીની મજાક ઉડાવે".

૧૬. વર્તમાન કેસમાં હકીકતલક્ષી અને કાનૂની સ્થિતિ સંપૂર્ણપણે અલગ છે. ફોરેસ્ટરના હોદ્દા પર બઢતી માટે સ્નાતક ફોરેસ્ટ ગાર્ડ માટે કોઈ ક્વોટા અનામત નથી. પંચોતેર ટકા જગ્યાઓ વરિષ્ઠતાના આધારે નિયમિત બઢતી ચેનલ દ્વારા ભરવાની હોય છે અને પચ્ચીસ ટકા "એડિશનલ પ્રિન્સિપલ ચીફ કન્ઝર્વેટર ઓફ ફોરેસ્ટ્સ (એડમિનિસ્ટ્રેશન સબઓર્ડિનેટ કેડર), મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, નાગપુર દ્વારા 'લિમિટેડ ડિપાર્ટમેન્ટલ કોમ્પિટિટિવ એક્ઝામિનેશન' ના પરિણામના આધારે તૈયાર કરવામાં આવેલી સામાન્ય મેરિટ યાદીના આધારે ફોરેસ્ટ ગાર્ડનો હોદ્દો ધરાવતી વ્યક્તિઓમાંથી યોગ્ય વ્યક્તિઓની પસંદગી દ્વારા" ભરવાની હોય છે.

૧૭. એલ.ડી.સી.ઈ. માં હાજર રહેવા માટેની પાત્રતા પર મૂકવામાં આવેલી વધુ કડકતા સામે આ પડકાર છે. એલ.ડી.સી.ઈ. નો સંપૂર્ણ હેતુ ફોરેસ્ટ ગાર્ડ્સને

મેરિટના આધારે ઝડપી બઢતી મેળવવા માટે પ્રોત્સાહિત કરવાનો અને સુવિધા આપવાનો છે. ત્રણ-ચતુર્થાંશ જગ્યાઓ માટે બઢતી માટે વરિષ્ઠતા એ માપદંડ હોવાથી, એક-ચતુર્થાંશને સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષામાં ભાગ લેવાની તક આપવામાં આવે છે. એ પણ નોંધવું જોઈએ કે ઉચ્ચ શૈક્ષણિક લાયકાતના આધારે કોઈ ક્વોટા નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો નથી. જો પ્રથમ સ્થાને, એવું વર્ગીકરણ હોત કે જેમાં ૭૫ ટકા જગ્યાઓ વરિષ્ઠતાના આધારે ભરવાની હોય અને ૨૫ ટકા સ્નાતકો માટે અનામત હોય અને ફરીથી સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષામાં પરસ્પર મેરિટને આધીન હોય, તો પરિસ્થિતિ અલગ હોત. વર્તમાન કેસમાં તેવી સ્થિતિ નથી. એલ.ડી.સી.ઈ. વરિષ્ઠતાને ધ્યાનમાં લીધા વિના પરંતુ લઘુત્તમ પાંચ વર્ષની સેવાને આધીન ફોરેસ્ટ ગાર્ડ્સના સમગ્ર જૂથમાંથી બઢતી માટેની પસંદગી માટે છે. તે સ્થિતિમાં, સ્નાતકો માટે કોઈ ક્વોટા અનામત રાખ્યા વિના એલ.ડી.સી.ઈ. માં ભાગ લેવા માટે સ્નાતકની વધારાની મર્યાદા દાખલ કરવી એ ભેદભાવપૂર્ણ અને ભારતના બંધારણની કલમ ૧૪ અને ૧૬ નું ઉલ્લંઘન કરનારું હશે કારણ કે તે વર્ગની અંદર એક વર્ગ બનાવે છે. ૨૫ ટકાનું મેરિટ પેટા-વર્ગીકરણ દ્વારા અગાઉથી નક્કી કરી શકાય નહીં. તે સમાનતા અને સમાન તકની ખાતરીઓનું ઉલ્લંઘન કરે છે. ફોરેસ્ટ ગાર્ડ્સ, શૈક્ષણિક લાયકાતને ધ્યાનમાં લીધા વિના, એલ.ડી.સી.ઈ. માં ભાગ લેવાના હેતુ માટે એક વર્ગ બનાવે છે, તેથી એલ.ડી.સી.ઈ. માં ભાગ લેવા માટે સ્નાતકો અને બિન-સ્નાતકો વચ્ચેનું આગળનું વર્ગીકરણ ગેરવાજબી છે. આ સમાન લોકો સાથે અસમાન વ્યવહાર

કરવાનો કિસ્સો છે.

૧૮. ભરતીના નિયમોના નિયમ ૭(૨) ને જે હદ સુધી તે સ્નાતક હોવાની જરૂરિયાત લાદે છે તેને ગેરબંધારણીય જાહેર કરવામાં આવે છે. જોકે આ ચુકાદો પહેલેથી કરવામાં આવેલી બઢતીઓને અસર કરશે નહીં. પરંતુ આગળની બઢતી માટે, તમામ પાત્ર ફોરેસ્ટ ગાર્ડ્સને તક આપીને નવેસરથી એલ.ડી.સી.ઈ. યોજવામાં આવશે.

૧૯. અપીલ ઉપર મુજબ મંજૂર કરવામાં આવે છે. ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ રહેશે નહીં.

અપીલ મંજૂર.

અંકિત જ્ઞાન

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.